

Memo

Aan: Algemeen Bestuur GGD en VT Haaglanden

Afdeling: Directie GGD Haaglanden

Van: Annette de Boer, DPG

Telefoonnummer: 06- 50 09 88 74

E-mail: annette.deboer@ggdhaaglanden.nl

Ons kenmerk: GR 2022/083

Datum: 3 oktober 2022

Onderwerp: Gascrisis

Aanleiding

In de afgelopen maanden is de gasprijs explosief gestegen en is ook elektriciteit duurder geworden¹. Daarnaast is de inflatie, mede door de hoge energieprijzen, toegenomen en zijn kosten van producten en diensten gestegen². Op meerdere fronten worden mensen geconfronteerd met een forse toename in hun maandelijkse uitgaven. Naar verwachting dreigen ruim 2,5 miljoen huishoudens hierdoor in financiële moeilijkheden te komen³. Naast de mensen die nu al moeite hebben met rondkomen of in de schuldhulpverlening zitten, vrezen steeds meer middeninkomens hun rekeningen niet meer te kunnen betalen. De rijksoverheid heeft maatregelen aangekondigd om de kosten van energie te beperken en de koopkracht van met name lage inkomens te verbeteren. Dit zal de risico's dempen, maar de verwachting is dat dit de problemen niet geheel zal oplossen. In deze memo schetst GGD Haaglanden de mogelijke gevolgen voor de gezondheid in regio Haaglanden en worden aanbevelingen gegeven om de negatieve impact voor inwoners zoveel mogelijk te beperken.

Bestaanszekerheid

De explosieve stijging in prijzen en uitgaven brengt de bestaanszekerheid van mensen in het gedrang. Financiën vormen een zeer belangrijke component van bestaanszekerheid⁴. Te weinig financiële middelen om basisvoorzieningen te bekostigen betekent leven in bestaansonzekerheid. In sommige gevallen kan daardoor niet meer zelfstandig worden voorzien in primaire basisbehoeften zoals voedsel, warmte en onderdak. Daarbij versterkt de impact in het ene leefgebied de effecten op andere leefgebieden, waardoor de kwetsbaarheid van burgers wordt vergroot.

Impact op gezondheid

Door de ontwikkelingen van de stijgende energieprijzen gaat de aandacht vooralsnog vooral uit naar bestaansonzekerheid gerelateerd aan werk- en inkomensonzekerheid en de daaraan gekoppelde armoede en schuldenproblematiek. Echter, bestaansonzekerheid heeft ook grote invloed op gezondheid en gezondheidsverschillen. Geldzorgen, schulden en armoede hebben een sterke negatieve invloed op de fysieke en mentale gezondheid van mensen⁵. Mensen met financiële problemen ervaren meer en vaker psychische en lichamelijke klachten en beperkingen. Daarnaast overlijdt deze groep, in vergelijking met mensen zonder schuld, eerder⁶. Naast negatieve effecten op gezondheid is de verwachting dat ook gezondheidsverschillen in de samenleving zullen toenemen.

---

¹ [Gasprijs schiet weer omhoog wegens sluiting van Russische pijpleiding \(nos.nl\)](#)

² [Inflatie stijgt naar 12,0 procent in augustus \(cbs.nl\)](#)

³ [1 op de 3 huishoudens dreigt in problemen te komen door hoge energierekening | BNR Nieuwsradio](#)

⁴ [Bestaanszekerheid onder druk | Movisie](#)

⁵ [Wat-werkt-dossier-Sociaal-en-gezond \[MOV-11388262-1.2\].pdf \(movisie.nl\)](#)

⁶ [Van schuld naar schone lei | Advies | Raad voor Volksgezondheid en Samenleving \(raadrvs.nl\)](#)

Integrale aanpak

In deze memo schetst GGD Haaglanden de mogelijke gevolgen van de stijgende energieprijzen op de gezondheid van de inwoners in regio Haaglanden en worden aanbevelingen gegeven om de negatieve impact zoveel mogelijk te beperken. Belangrijk om te benadrukken, is dat hoewel gezondheid onmiskenbaar geraakt wordt, de stijgende energieprijzen en inflatie het hardst ingrijpen op de bestaanszekerheid. Om de bestaanszekerheid te behouden, dan wel te versterken, is een integrale aanpak nodig met oog voor de samenhang tussen verschillende domeinen en leefgebieden. In het verleden is bewezen dat maatregelen die slechts op één factor of domein zijn gericht geen tot weinig effect hebben⁷. Oplossingen zijn nodig op het terrein van armoede en schulden, maar ook op leefgebieden als werk, wonen, sociale relaties én gezondheid. De aanbevelingen in deze memo voor het beschermen en bevorderen van gezondheid dienen vanuit een integraal perspectief (health within all policies) te worden benaderd en zijn aanvullend op de hoofdaanbeveling om in te zetten op het versterken van de bestaanszekerheid.

Aanbevelingen

Onderstaande aanbevelingen zijn opgesteld voor de inwoners en gemeenten binnen regio Haaglanden. GGD Haaglanden is te allen tijde bereid om aanvullend lokaal te ondersteunen, adviseren, monitoren en/of evalueren indien gemeenten dat wenselijk achten.

1. Gezond binnenmilieu

In het geval van een koude winter is het aannemelijk dat bewoners in het kader van energiebesparing op zoek gaan naar alternatieve verwarmingsmethoden. Bij het gebruik van alternatieve verwarmingsmethoden op basis van brandstof (hout, petroleum, kooltjes, kaarsen) komt rook vrij. De rook bevat schadelijke stoffen zoals fijnstof, koolwaterstoffen (PAK's), benzeen en koolmonoxide. Wanneer er veel koolmonoxide (reuk en kleurloos gas) vrijkomt in een woning kan dit tot chronische- en acute gezondheidseffecten leiden en zelfs tot de dood. De rook is voor iedereen ongezond, maar vooral kwetsbare groepen kunnen hier extra last van ervaren. Daarbij gaat het met name om mensen met een long-, hart- of vaatziekte, ouderen en kleine kinderen. Naast acute gezondheidsrisico's kan het gebruiken van alternatieve verwarmingsmethoden ook het brandgevaar binnenshuis vergroten. Ook zullen mensen in het kader van gasbesparing hun woningen minder vaak luchten en ventileren. Een slechte ventilatie zorgt er onder andere voor dat vocht zich ophoopt in de woning en schimmels ontstaan. Met name voor mensen met astma, allergieën en andere luchtwegklachten kan dit schadelijk zijn voor de gezondheid.

Aanbevelingen gezond binnenmilieu	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Advies om elektrische verwarming als alternatief voor gas te gebruiken. Elektrisch verwarmen is goedkoper en veiliger. • Advies om reeds gebruikte kachels en open haarden voor ingebruikname goed te laten onderhouden, te zorgen voor voldoende toevoer van schone lucht en de schoorsteen te laten vegen. • Advies om een koolmonoxide- en rookmelder te installeren (voor zover dit nog niet gedaan is). • Advies tot delen praktische tips over energiebesparing en eenvoudige isolatiemaatregelen (duurzaam den haag/milieu centraal). • Belang van dagelijks luchten en continue ventileren blijven benadrukken (GGD video's gebruiken). • Advies voor verwarmen van de binnenwoning: overdag tussen de 18-22 graden, 's nachts niet minder dan 15 graden.
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Faciliteren energiecoaches: vrijwillige bewoners die onafhankelijk, gratis, lokaal en vrijblijvend advies geven over het verduurzamen van woningen (duurzaam den haag)⁸ • Faciliteren schoorsteenvegers en rookmelders voor inwoners. • Communiceren over de negatieve effecten van houtstook op de (buiten)luchtkwaliteit en gezondheid, met name in geval van stookalert RIVM.

⁷ [Armoede, chronische stress en gezondheid in de gemeente Den Haag : Een verkenning op basis van group model building \(openrepository.com\)](#)

⁸ [Bewonersinitiatieven en energiecoaches in Haagse... | Duurzaam Den Haag](#)

2. Warmte/kou

Een deel van de inwoners in regio Haaglanden woont in slecht geïsoleerde huizen. Deze groep zal geconfronteerd worden met hoge rekeningen voor het verwarmen van hun huis en soms zelfs worden afgesloten van het gas. Verschillende groepen lopen meer risico bij koude omstandigheden, waaronder ouderen, kinderen, chronisch zieken, dak-/thuislozen en personen met onvoldoende eten, drinken en warmte. In het geval van een strenge winter kan dit grote gevaren opleveren voor de gezondheid, zoals onderkoeling.

Aanbevelingen warmte/kou	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Voorlichting over het isoleren van huizen d.m.v. quick-wins (bijv. tochtstrips). • Delen van tips over beperkt verwarmen en warm blijven (extra laag kleding, dekentjes, elektrische dekens, stralingswarmte i.p.v. luchtwarmte).
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van een gemeentelijk koude-plan. Met een lokaal koude-plan kunnen gemeenten inwoners bewust maken van de gezondheidsrisico's van kou, hen handvatten bieden hoe hiermee om te gaan en samenwerkingen met maatschappelijke- en zorgorganisaties aangaan. • Gemeentelijke gebouwen langer openstellen om inwoners een warme (ontmoetings)plek te bieden, bijvoorbeeld bibliotheken, scholen, wijk- en buurthuizen. Ook douches in gemeentelijke gebouwen kunnen ter beschikking worden gesteld. • Daklozen wijzen op de mogelijkheden van het gebruik van algemene voorzieningen (bibliotheek, wijkcentra) en winterregeling daklozen. • Uithuiszetting inwoners zoveel mogelijk proberen te voorkomen. • Faciliteren quick-wins om huizen te verwarmen (o.a. tochtstrips).

3. Voeding

Vanwege de hoge energieprijzen en stijgende inflatie hebben inwoners maandelijks minder te besteden. Door het verslechteren van de financiële situatie en het oplopen van schulden bestaat het risico dat inwoners gaan bezuinigen op (gezonde) voeding. Dit kan zich uiten in vaker ongezond eten of zelfs het overslaan van maaltijden.

Aanbevelingen voeding	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Voorlichting betaalbare én gezonde voeding.
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijk food festival. • Stimuleren van samen koken en eten op scholen, wijk- en buurthuizen. Dit bespaart gas, is goedkoper, voedzamer en voorziet in sociaal contact. • Acties rondom voeding vanuit gezonde school versterken, bijvoorbeeld door het faciliteren van schoolontbijten. • Subsidiëren/kortingspas op gezonde voeding met supermarkten en lokale leveranciers.

4. Sport en bewegen

Een deel van de inwoners zal door hun stijgende maandelijkse uitgaven het lidmaatschap van hun sportvereniging(en) niet meer kunnen betalen. Ook speelt hierbij mee dat (sport)verenigingen hun gestegen energiekosten mogelijk zullen doorberekenen in de contributie, waardoor het financieel minder aantrekkelijk wordt voor inwoners om lid te worden en/of te blijven. Daarnaast behoren zwembaden en sporthalen bij de gemeentelijke grootverbruikers van gas. Het is niet ondenkbaar dat, wanneer de situatie verergert, deze en andere (sport)faciliteiten moeten worden gesloten.

Aanbevelingen sport en bewegen	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Zelfstandig sporten en bewegen stimuleren (hardlopen, fietsen, wandelen)
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Gratis sportpas/kortingspas voor burgers/gezinnen in armoede • Sporten/bewegen verder stimuleren, zoals deelname aan wandelgroepen (NDC) etc.

5. Mentaal welbevinden

Mensen die in armoede leven hebben vaak te maken met chronische stress en ziekte. Ook zijn ze vaak minder gelukkig en minder goed in staat om beslissingen te nemen. Daarnaast bestaat het risico dat, als het welbevinden verslechtert, mensen zich terugtrekken en sociaal isoleren van anderen. Dit kan de kans op suïcide vergroten.

Aanbevelingen mentaal welbevinden	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren om met naasten/vertrouwenspersoon te praten. • Stimuleren sociaal contact, actief opzoeken ontmoetingslekken. • Helderheid creëren over beschikbaarheid én betaalbaarheid energie aankomende winter (wegnemen onzekerheid).
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met ketenpartners (welzijn, GGZ preventie, sociaal domein, schuldhulpverlening, armoedebeleid) een plan opstellen. • Samenwerking met schulpverlening en welzijnsorganisaties ten behoeve van aanpak financiële problemen en stress. • Meldpunt zorgen gascrisis (n.a.v. meldpunt coronazorgen). • Extra inzet suïcidepreventie. • Extra huisbezoeken welzijnsorganisaties. • Stel gemeentelijke panden open en vraag ketenpartners hun gebouwen open te zetten waarin mensen kunnen samenkomen, zoals bijvoorbeeld buurthuizen, bibliotheken en wijkcentra. Dit biedt inwoners een warme plek wanneer deze thuis ontbreekt en vergroot tegelijkertijd de sociale cohesie.

6. Energie

Niet alleen inwoners kunnen door de stijgende energieprijzen in de problemen komen. Ook bedrijven en/of (maatschappelijke) organisaties zullen hier de gevolgen van gaan ondervinden. Mogelijk kan dit leiden tot een bedreiging voor het voortbestaan van sommige organisaties. Naast dat dit iets kan betekenen voor de gemeentelijke financiën, heeft dit ook zijn weerslag op inwoners. Wanneer bedrijven, organisaties en/of verenigingen hun panden moeten sluiten kan dit gevolgen hebben voor de fysieke en mentale gezondheid van inwoners.

Aanbevelingen energie	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Voorlichting aan inwoners: hoe kun je zelf energie besparen? Zie ook aanbevelingen warmte/kou.
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Intensief contact onderhouden met zorg- en opvangorganisaties en (sport)verenigingen met eigen accommodatie, zodat risico's tijdig en duidelijk in beeld komen. Daarbij gaat het met name om prijsstijgingen bij energiecontractverlengingen. • In gesprek met (sport)verenigingen met eigen accommodatie over hun energiecontracten in relatie tot gebruik douches voor leden. Sportverenigingen met een nieuw energiecontract zullen waarschijnlijk het gebruik van douches door leden willen ontmoedigen/afsluiten. Bij sportverenigingen met een "oud" energiecontract kan douchen op locatie mogelijk juist worden gestimuleerd. • Voorlichting aan scholen, verenigingen, zorgaanbieders, wijk- en buurthuizen etc. over het belang van energiereductie en het stimuleren van verduurzaming. • Uitvoeren van maatschappelijke kostenbatenanalyses om te bepalen of en wanneer wordt overgegaan tot het sluiten van gemeentelijke (sport)faciliteiten). De kosten dienen te worden afgezet tegen de maatschappelijke impact van de sluiting van locaties (bijv. zwemveiligheid, gezondheidsverschillen, leerachterstanden, sociale cohesie).

7. Corona

Ondanks dat de coronacrisis in het licht van andere crisissen momenteel wat op de achtergrond is beland, is het van belang om alert te zijn op de onderlinge relatie met de stijgende energieprijzen. Zo zullen mensen door een mogelijke toename in covid-besmettingen vaker moeten ventileren, maar zal dit vanwege de lage temperaturen en hoge gasprijzen minder vaak of niet gebeuren. Dit biedt een kans voor het virus om opnieuw op te leven en de druk op de zorg te laten toenemen. Daarnaast zal er, door in te zetten op verwarmde gemeentelijke locaties, meer samenscholing zijn. Op het moment dat er opnieuw coronamaatregelen worden ingevoerd (o.a. 1,5^e meter afstand) zal dit moeilijker te organiseren zijn.

Aanbevelingen corona	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Communiceren over belang van ventileren, zowel voor gezondheid als voor tegengaan verspreiding corona
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Corona-scenario meenemen bij het opstellen van een gemeentelijk koudeplan. Daarbij extra aandacht op samenscholing in gemeentelijke panden en 1,5^e meter afstand indien er weer coronamaatregelen zouden zijn.

8. Communicatie

De gascrisis zal naar verwachting de kwetsbare groepen in de samenleving het hardst raken. Het is zaak om beleid te richten op het voorkomen van een exponentiële toename van gezondheidsverschillen. Dat vraagt om extra focus en communicatie gericht op kwetsbare inwoners en wijken.

Aanbevelingen communicatie	
Inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • Overzicht aanbieden van alle lopende lokale, regionale en/of landelijke initiatieven om inwoners te ondersteunen op het gebied van voeding, sport, schuldhulp, wonen etc. Nu is veel van deze informatie vaak versplinterd en daardoor voor veel inwoners lastig te vinden.
Gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Lessen over fijnmazig, laagdrempelig en toegankelijk communiceren uit coronacrisis benutten om kwetsbare groepen te bereiken.

Conclusie

De stijgende energieprijzen en inflatie hebben grote gevolgen voor de bestaanszekerheid van met name kwetsbare groepen in de samenleving. Ook gezondheid zal hierdoor worden geraakt. Om tot handelingsperspectief te komen is het van belang dat er op korte termijn met verschillende domeinen van de gemeente en ketenpartners een plan wordt gemaakt om de negatieve gevolgen van de gascrisis voor inwoners zoveel mogelijk te beperken. GGD Haaglanden kan gemeenten hierbij, mede op basis van bovenstaande aanbevelingen, ondersteunen en adviseren. Per gemeente is uiteraard maatwerk nodig zijn, waarin de aanbevelingen verder worden uitgewerkt en een prioritering wordt aan